

УДК 633.521

О. Я. Домінська,
здобувач, Львівський національний аграрний університет

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЛЬОНОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ У РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ

У статті висвітлено проблемні питання, які стримують підвищення результативних показників діяльності сільськогосподарських підприємств льонопромислового комплексу України. Наведено аналіз досвіду державного регулювання льонопромислового комплексу у розвинених країнах. Виявлені стратегічні пріоритети державної підтримки розвинених країн, розглянуті економічні важелі впливу (система оподаткування, платежі з бюджету, компенсації витрат виробництва, підтримка цін, субсидії на вдосконалення виробничої структури, розробка і здійснення різних програм), дія яких створює сприятливу кон'юнктуру для забезпечення стійкого функціонування льонопромислового комплексу й формування ефективної соціально-виробничої інфраструктури в сільській місцевості. На основі досвіду державної підтримки льонарської галузі розвинених країн, надати можливі напрями державної та регіональної підтримки льонопромислового підкомплексу України.

The article highlights the problems that hinder the effective performance increase farm flax-industrial subcomplex Ukraine. The analysis of the experience of government control over flax - industrial complex in the developed countries. Has been carried out, the strategic priorities of its government support have been educed. There have been considered the economic instruments of the influence (the taxation system, the payments from the budget, the compensations of producing charges, the support of prices, subsidies for improving the producing structure, the development and realization of different programs), which create the favourable conjuncture for providing the steady functioning of flax-industrial complex and forming the effective socially-productive infrastructure in the countryside. Based on the experience of state support flax-industry in developed countries, to provide possible directions of state and regional support flax-industrial subcomplex Ukraine.

Ключові слова: льон, льонопромисловий підкомплекс, державне регулювання, управління, кредитування, субсидія, дотація, субвенція.

Key words: flax, flax-industrial subcomplex, government control, management, loans, subsidies, dotation, grant.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Україна — держава, яка має значні можливості виробництва льонопродукції. Але на сьогодні в Україні посіви льону майже зведені нанівець. Посівна площа льондовгунця в 2011 р. проти 2005 р. зменшилась на 96% і становила 1 тис. га, урожайність льоноволокна знизилась на 21,57%, що призвело до зменшення валового збору льоноволокна, відповідно, з 12,7 тис. т до 0,4 тис. т, або на 96,85%. Аналіз статистичних даних виробництва льонопродукції свідчить про довготривалість та масштабність кризи льонарства. Недостатній рівень забезпечення державною фінансовою підтримкою льонарської галузі України, нерегульований механізм ціноутворення, низька конкурентоспроможність льонарської продукції, нечітко законодавчо визначені ринки збуту виробленої продукції, низька норма прибутку від реалізації льонарської продукції — це далеко не весь перелік тих причин, які не дають можливості належно розвиватися сільськогосподарським підприємствам льонопромислового підкомплексу України.

Завдяки розумній державній політиці, у розвинених країнах кожного року збільшуються обсяги виробництва льоноволокна. На початку XXI століття льонарство здебільшого сконцентрувалося в країнах Євразії. Лідерами серед них є Китай, Росія, Франція, Білорусь. До того ж, у зазначених країнах спостерігається тенденція збільшення об'ємів виробництва льону. Деякі країни (Данія, Іспанія та інші) значно зменшують площі вирощування льону або взагалі відмовляються від його ви-

робництва, що негативно впливає на світові показники [6, с. 133].

У західноєвропейській структурі на споживання лляних тканин та одягово-білизняний асортимент припадає 60—75% їх виробництва, зокрема, на споживання трикотажних полотен — 14—45%. На європейському ринку потреба в льоноволокну становить 120 тис. т на рік та має тенденцію до зростання. У тих самих обсягах оцінюється попит американського ринку. На сьогодні потреба у лляному волокні задовольняється на 70—80%. Нині льоносіючі країни збільшують посіви та обсяги виробництва льону. Так, Китай за останні роки збільшив обсяги виробництва льону майже у 1,5 рази. Країни Західної Європи протягом кількох років збирають високі врожаї. Збільшенню виробництва льону в цих країнах сприяє виділення постійних субсидій Євросоюзу та інших організацій. Сума субсидій в льоносіючих країнах ЄС становить 1000 дол. на 1 га посівів [2, с. 214].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сучасну теорію державного регулювання розвитку сільськогосподарських підприємств активно досліджують у наукових працях такі вчені, як Р.А. Абдуллаєв, В.М. Геєць, Б.М. Данилишин, С.М. Кваша, О.М. Онищенко, А.П. Макаренко, Б.Й. Пасхавер, П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин, М.Д. Янків. Однак питання державної підтримки льонарської галузі України в цілому та її регіонах, зокрема, у складних сучасних умовах потребують поглиблених наукових досліджень.

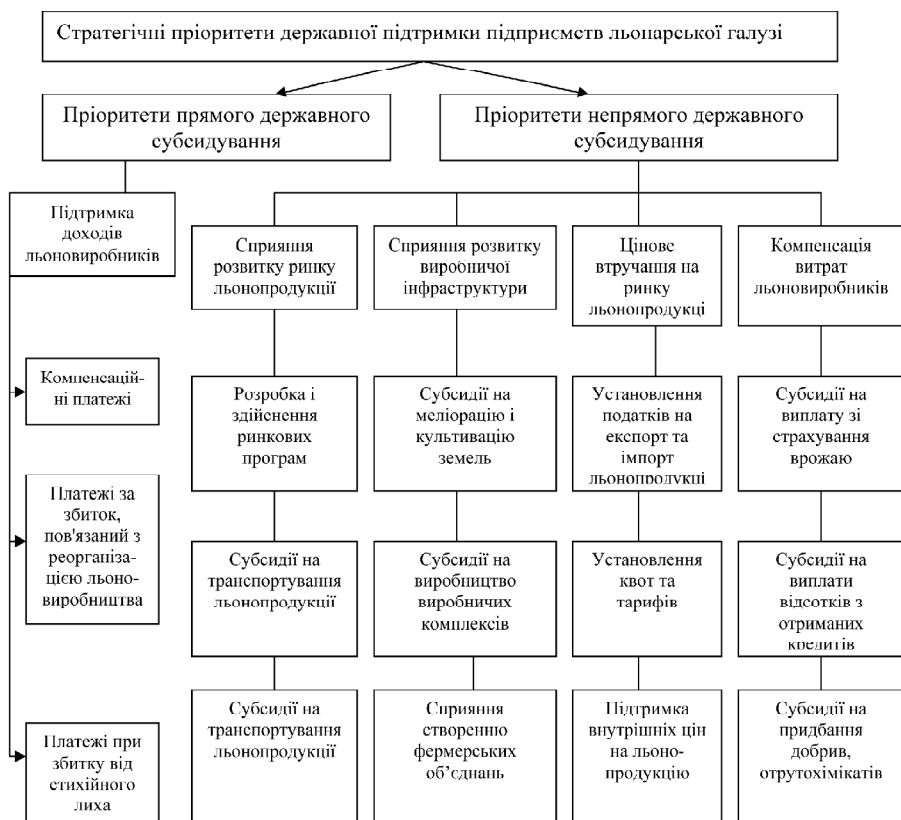

Рис. 1. Стратегічні пріоритети державної підтримки підприємств льонарської галузі в зарубіжних країнах
Власна розробка автора.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завдання дослідження — аналіз особливостей державного регулювання льонарської галузі у розвинених країнах та можливості адаптації їх до вітчизняних умов.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Державна підтримка агропродовольчого сектора — це один з пріоритетних напрямів економічної політики в багатьох країнах світу, яка розглядається як необхідний інструмент аграрної політики держави в умовах ринку. На наше переконання, виходу льонпромислового підкомплексу України з економічного становища, в якому він перебуває у зв'язку зі світовою фінансовою кризою, розробці пріоритетів його функціонування на сучасному етапі сприяє узагальнення досвіду управління й державного регулювання економіки льонарської галузі у розвинених країнах та заходів державної підтримки комплексу, що в них використовуються [7, с. 212].

Проте питання пошуку організаційно-економічних механізмів підвищення ефективності державного регулювання льонпромислового підкомплексу потребує підвищеної уваги та глибокого вивчення. Причиною цього є зменшення ролі держави як безпосереднього координатора економічного розвитку країни. Співпраця органів державного управління й саморегульованого ринку визначатиме стратегічні підходи, які повинні бути покладені в основу державної політики забезпечення населення України льонпродукцією. Україні доводиться проходити шлях від централізованої планованої економіки до економіки, в основі якої лежить концепція стратегічного управління, в умовах затяжної світової фінансової кризи. Досвід світової економіки в цьому питанні є корисним для пізнання процесів, що відбуваються в аграрному секторі нашої країни та льонарській галузі зокрема, і дозволяє визначити найбільш ефективні форми та методи державного впливу на цю найважливішу підгалузь суспільного виробництва, які дають змогу найефективніше досягти поставлених цілей.

Державне регулювання сільського господарства та льонарської галузі за кордоном — це складний механізм, що включає інструменти впливу на доходи фермерів, структуру льонгосподарського виробництва, ринок льоносировини та льонпродукції, соціальну структуру села, міжгалузеві й міжгосподарські відносини з метою створення стабільних економічних, правових і соціальних умов для розвитку льонарського господарства, задоволення потреб населення в якісних продуктах льонпереробки за соціально-прийнятними цінами, охорони навколишнього середовища [5, с. 31]. Державне регулювання льонарського господарства за кордоном ґрунтується на концепції стратегічного управління, що пояснюється нестабільністю зовнішнього середовища, в якому діють підприємства льонарської галузі.

Згрупуємо за цільовою ознакою заходи державної підтримки льонпромислового підкомплексу, що найбільш повно практикуються в зарубіжних країнах. Можна виділити такі стратегічні пріоритети державної підтримки підприємств льонарської галузі в зарубіжних країнах (рис. 1).

До заходів прямого державного субсидування належить підтримка

- доходів підприємств льонарської галузі, яка полягає в:
 - прямих державних компенсаційних платежах;
 - платежах за збиток, пов'язаний з реорганізацією виробництва (виплати за скорочення посівних площ і т. д.);
 - платежах при збитку від стихійного лиха.

До заходів непрямого державного регулювання підприємств льонарської галузі належать такі:

- сприяння розвитку ринку льонпродукції, що передбачає виділення державних коштів на розробку та здійснення ринкових програм, субсидії на зберігання льонпродукції та сировини і транспортні роботи з перевезення льоносировини;
- сприяння розвитку виробничої інфраструктури: виділення державних коштів на проведення заходів довгострокового характеру, що забезпечують зростання ефективності виробництва, — субсидії на будівництво виробничих приміщень, здійснення іригаційних проєктів, рекультивування земель, а також на сприяння створенню фермерських об'єднань;
- цінове втручання на ринку льонпродукції за допомогою підтримки внутрішніх цін на льонарську продукцію, встановлення квот і тарифів, установлення податків на експорт та імпорт льонпродукції;
- компенсація витрат льонівиробників на придбання засобів виробництва шляхом надання субсидій на придбання добрив, отрутохімікатів, виплату відсотків з отриманих кредитів, виплати зі страхування врожаю.

У структурі державних субсидій зарубіжних країн найбільшу питому вагу мають засоби на підтримку цін. У сучасних концепціях ціноутворення на льонарську продукцію в країнах розвинутою ринковою економікою передбачається активне державне втручання у формування й регулювання цін [3, с. 54].

Система державного регулювання цін практично в усіх країнах із розвинутою ринковою економікою однакова й передбачає:

- встановлення верхніх і нижніх меж коливання цін та індикативної або умовної ціни, яку прагне підтримувати держава;

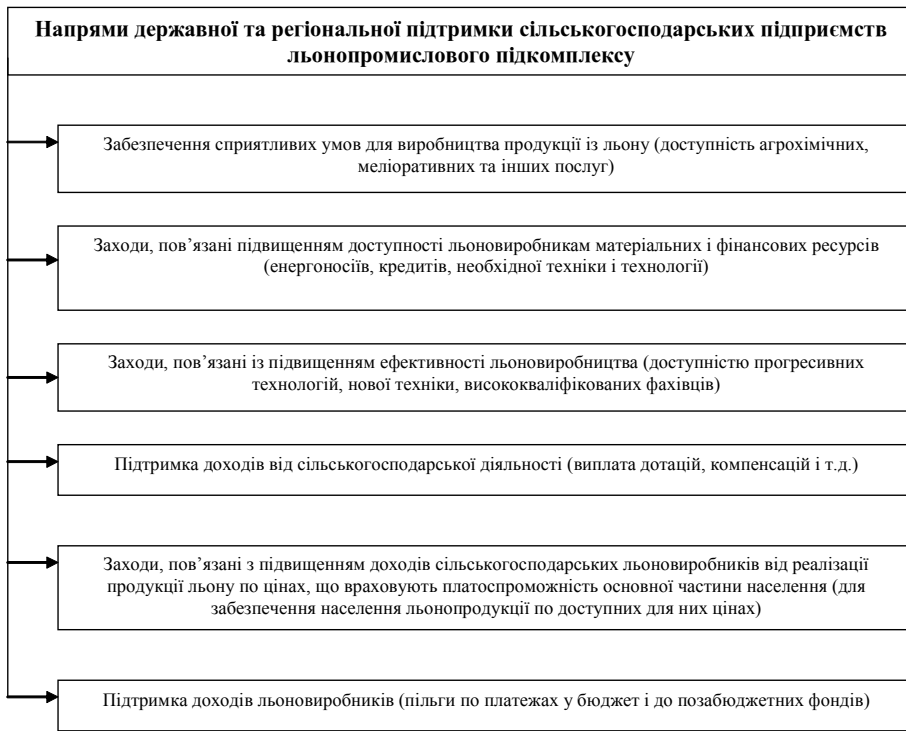

Рис. 2. Можливі напрями державної та регіональної підтримки льнопромислового підкомплексу України

Власна розробка автора.

— або продаж нешвидкопсувної льонарської продукції з метою товарної інтервенції і підтримки бажаного рівня цін [1, с. 20].

Політика аграрних цін і фермерських доходів у розвинених країнах передбачає організацію стеження за динамікою низки економічних показників:

— витрати виробництва за групами спеціалізованих льногосподарств (країни ЄС) або за видами льновиробництва (США);

- паритет цін на льонарську продукцію;
- прибутковість галузі льновиробництва.

У результаті виходить опрацьована в деталях інформаційно-статистична система даних, що необхідна, по-перше, для регулярного впливу на ринку ціни і, по-друге, для впливу на виробництво, рівні доходів, накопичень, інвестицій. Державне регулювання льнопромислового сектора економіки шляхом підтримки льновиробників є пріоритетним напрямом стратегічної аграрної політики більшості розвинених країн [4, с. 41]. При цьому використовується багато економічних важелів (платежі з бюджету, компенсації витрат виробництва, підтримка цін, субсидії на вдосконалення виробничої структури, розробка і здійснення різних програм), дія яких створює сприятливу кон'юнктуру для забезпечення стійкого функціонування льнопромислового комплексу й формування ефективно соціально-виробничої інфраструктури в сільській місцевості. Незважаючи на те, що Україна в дещо інших умовах, ніж розвинені країни, розглянутий вище досвід дуже корисний для розвитку та підтримки льонарської галузі.

Враховуючи світовий досвід державної підтримки льонарської галузі, на нашу думку, державна та регіональна підтримка льонарської галузі України повинна складатися з наступних основних груп:

— забезпечення сприятливих умов для виробництва продукції із льону (доступність агрохімічних, меліоративних і інших послуг);

— заходи, пов'язані з підвищенням доступності льновиробникам матеріальних і фінансових ресурсів (енергоносії, кредитів, необхідної техніки і технологій);

— заходи, пов'язані з підвищенням ефективності льновиробництва (доступністю прогресивних технологій, нової техніки, висококваліфікованих фахівців);

— підтримка доходів від сільськогосподарської діяльності (виплата дотацій, компенсацій і т. п.);

— заходи, пов'язані з підвищенням доходів сільськогосподарських льновиробників від реалізації продукції льону по цінах, що враховують платоспроможність основної частини населення (для забезпечення населення льнопродукції по доступних для них цілей);

— підтримка доходів льновиробників (пільги по платежах у бюджет і до позабюджетних фондів) (рис. 2).

ВИСНОВКИ

Державне регулювання льнопромислового сектора економіки шляхом підтримки льновиробників є пріоритетним напрямом стратегічної аграрної політики більшості розвинених країн. При цьому використовується багато економічних важелів (платежі з бюджету, компенсації витрат виробництва, підтримка

цін, субсидії на вдосконалення виробничої структури, розробка і здійснення різних програм), дія яких створює сприятливу кон'юнктуру для забезпечення стійкого функціонування льнопромислового комплексу й формування ефективно соціально-виробничої інфраструктури в сільській місцевості. Незважаючи на те, що Україна в дещо інших умовах, ніж розвинені країни, розглянутий вище досвід дуже корисний для розвитку та підтримки льонарської галузі Львівської області.

Література:

- 1 Бутко М.П. Ефективність державної підтримки сільськогосподарства в Україні: реалії та перспективи / М.П. Бутко, О.О. Зеленська, С.М. Зеленський // Вісн. екон. науки України. — 2007. — № 2. — С. 19—24.
- 2 Гаврилюк М.М., Саламатенко В.Н., Чехов А.В., Федорчук М.І. Олійні культури в Україні: навч. посіб. / За ред. Саламатенко В.Н. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: Основа, 2008. — 420 с.
- 3 Гудзь О.Є. Державна програма фінансової підтримки підприємств через механізм здешевлення кредитів / О.Є. Гудзь, А.В. Сомик // Економіка АПК. — 2008. — № 11. — С. 54—63.
- 4 Скорченко А.Ф., Карпець І.П. та ін. Основи ведення льонарства в сучасних умовах. — К., 2009. — 232 с.
- 5 Чурсіна Л.А. Основи фундаментальних досліджень комплексної переробки луб'яних культур: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л.А. Чурсіна, К.М. Клевцов, Є.О. Калінський. — Херсон: ВКФ "СТАР" ЛТД, 2009. — 172 с.
- 6 Шавалюк О.І. Ефективність сільськогосподарського виробництва Львівської області / О.І. Шавалюк, Р.М. Кузьо // Шляхи підвищення ефективності використання агроресурсного потенціалу: матеріали Міжнарод. наук.-практ. форуму, 23—25 вересня 2009 р. — Т. 2. — Львів: ЛНАУ, 2009. — С. 133—139.
- 7 Шпак Ю.В. Державне регулювання аграрної політики України / Ю.В. Шпак // Економіка та держава. — 2009. — № 11. — С. 212—214.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2012 р.